

POTENCIJALI PLANINARSKOG TURIZMA U HRVATSKOJ

STRUČNI ČLANAK

BARBARA DROZDEK I HRVOJE GROFELNIK

Hrvatska je svjetski prepoznatljiva turistička destinacija u koju mnogi hrle na obalu i otoke tijekom ljetnih mjeseci te je glavina ponude vezana uz kupališni turizam. U ovom radu se raspravlja o planinarskom turizmu kao jednom od mogućih dopunjujućih alternativnih selektivnih vidova održive turističke ponude u daljnjem razvoju hrvatskog turizma.

Planinarski turizam se primarno oslanja na prirodne atrakcije reljefno raščlanjenih i viših područja koja nude u pravilu očuvanije okoliše s izrazitim potencijalima razvoja održivog turizma. Razvoj održivog turizma u hrvatskim gorsko-planinskim područjima može biti dio strategije ublažavanja sezonske opterećenosti većinom urbanih obalnih središta, a također može i ponuditi proširenje kvalitativne raznovrsnosti, prostorne raspršenosti i vremenske dekoncentracije turizma s izrazito turistificirane morske obale.

Ključne riječi: planinarenje; turizam; planinarski turizam; SWOT planinarskog turizma Hrvatske

Uvod – TURIZAM I PLANINARSTVO

Suvremeni turistički trendovi sve prisutnije aktivacije ruralnih područja ukazuju na zasićenost gostiju boravkom u uobičajenim obalnim i urbanim destinacijama. Vidljivo je da tradicionalna turistička emitivna područja Srednje Europe, koja su vezana za hrvatski turizam, sve više pokazuju interes za posebnim turističkim aranžmanima koji nude relaksaciju od urbane užurbanosti. Također je primjetan trend potražnje za održivim, ekoturističkim i *outdoor* turističkim sadržajima

uz sve veću prepoznatljivost zdravstvenih motivacijskih čimbenika u planiranju turističkih putovanja. Potražnja za *outdoor* aktivnosti kao odgovor na suvremeni urbani stil života „*povratak prirodi i punjenje baterija*“ krenula je u Hrvatskoj popularizacijom *trail* utrka i planinarenja u zadnjih deset godina (Đurin, 2022). Gorsko-planinska područja nude odgovor na opisanu potražnju te nude mogućnosti razvoja održive destinacije, s obilježjima kao što su: izvorna očuvanost

okoliša, prirodne turističke atrakcije i odmak od urbane užurbanosti. Stoga se pruža prilika iskoristiti povoljan trenutak i potaknuti razvoj održivog planinarskog turizma kao dopune ili alternative danas dominantnim oblicima turizma u Hrvatskoj. Koncept održivosti je u ovom procesu uključivanja gorsko-planinskih područja u turizam bez alternative. Bez obzira na nepotpunu definiranost same sintagme održivog razvoja, česte kritike i ukazivanje na manjkavosti koncepta, do danas nije osmišljen bolji pristup koji će promovirati očuvanje okoliša, a istovremeno pružati mogućnost razvoja ljudskog društva na gospodarskom, socijalnom i tehnološkom planu (Grofelnik, 2019). Stoga je promišljeni i obazrivi pristup u planiranju obuhvaćenih područja, dionika, tipova turističke aktivnosti i njihovih intenziteta prijeko potreban u uključivanju gorsko-planinskih područja u turistička kretanja.

Planinarenje je kretanje snagom vlastitih nogu po gorskim i planinskim područjima radi osobnog užitka. Osim planinarenja, postoje i druge vještine kretanja po planinama kao što su penjanje, skijanje..., ali planinarenje je aktivnost koju je moguće (slično kao kupališni turizam) ostvariti u široj populaciji bez posebno zahtjevnih priprema (Čaplar, 2012). Planinarenjem su se, kao dijelom određenih životnih potreba i djelatnosti, ljudi bavili od davnina. Vremenom se težište ljudskih djelatnosti i demografske naseljenosti toliko odmaknulo od gorsko-planinskih područja te su ona danas često toliko daleka/nepoznata da su postala atrakcija sama po sebi. Unutarnji zov planina oduvijek je bio prisutan u čovjeku, tako su se u počecima razvoja suvremenog turizma, već tijekom 19. stoljeća, provodile prve organizirane ekspedicije i usponi na poznate mitske planine svijeta. Od tada je planinarstvo organizirana djelatnost

koja okuplja ljude koji se kreću po planinama tražeći užitek, koji je teško opisati ako čovjek nije osobno iskusio trenutak dolaska na planinski vrh. Gorsko-planinska područja su često zbog svoje prirodne atraktivne osnove i očuvanosti okoliša pod određenim stupnjem zakonske zaštite kao prirodna baština, što im ujedno i podiže potencijalnu atraktivnost kao turističkim područjima. Na svjetskoj razini je prepoznato da su planinska zaštićena područja u fokusu turizma jer nude izvorni doticaj s prirodom (Newsome i dr., 2012). Analizirajući navedeno moguće je uvidjeti logičnu vezu između planinarstva kao temeljne rekreacijske *outdoor* aktivnosti u gorsko-planinskim područjima i turizma. Istovremeno u kontekstu razvoja hrvatskog turizma potrebno je primijetiti da na hrvatskim prostorima sinergija planinarstva i turizma nije adekvatno iskorištena te je u sjeni dominantnog kupališnog turizma.

Planinarenje često poprima obilježja turizma i to prvenstveno pustolovnog *outdoor* turizma, ali može imati i obilježja rekreativnog, sportskog, zdravstvenog ili nekog drugog komplementarnog motiva koji vuče ljude da uživaju u gorsko-planinskim prostorima. Planinarenje je svakako puno više od obične aktivnosti/djelatnosti te obuhvaća sljedeće dimenzije utjecaja: socijalna (interakcija ljudi i umrežavanje), ekonomska (turizam), ekološka (zaštita okoliša), sportsko-rekreativna (zdravstvena dimenzija), stručno-edukacijska dimenzija (opće planinarske škole, tečajevi, seminari...), međunarodna dimenzija (međunarodna suradnja) (Altaras Penda, 2014).

Motivacija planinara je u pravilu zadovoljiti unutarnju potrebu za kretanjem i uživanjem u fizičkoj aktivnosti u kombinaciji s boravkom u prirodi. Ono što razlikuje planinarstvo od drugih oblika turizma jest da se

planinari često ne osjećaju kao turisti jer se kreću izvan uobičajenih turističkih ruta (Čaplar, 2012). Ipak, opći je svjetski trend da se socijalna razlika koja je tradicionalno odvajala planinare od turista sve više briše te se ove dvije skupine polako stapaju (Beedie i Hudson, 2003). U ovom smislu u svjetskoj literaturi najčešće je vidljivo prožimanje osnovnih pojmova kao što su avantura, rekreacija i turizam, a planinarstvo ih objedinjuje i spaja (Pomfret, 2006). Hrvatski turistički trendovi prate ove promjene te istraživanja aktivnosti turista u hrvatskim zaštićenim planinarskim područjima ukazuju na u osnovi iste motive, a to su uživanje u prirodnim ljepotama i izvornosti okoliša, odmor te relaksacija (Krpina, 2015).

Planinari nisu uobičajeni turisti, ali u pripremi svojih pohoda, bez obzira da li su organizirani putem planinarskih društava, skupina ili individualno, koriste se najčešće dvama kanalima informiranja, a to su živa riječ/iskustvo ili pak sve prisutniji suvremeni digitalni mrežni pristupi informacijama. Uz tradicionalna planinarska druženja u sjedištima društava i ostala okupljanja planinara upravo su digitalne tehnologije u zadnje vrijeme preuzele primat kao oslonac za prikupljanje informacija i priprema odlazaka na planinarenje.

Kako bi planinari/turisti mogli sigurno boraviti i uživati u prirodi potrebno je, slično kao i za odlazak na plažu, odraditi određene pripreme te imati prikladna znanja i vještine. Boravkom u gorsko-planinskim područjima, planinarenjem i popratnim aktivnostima stječe se vrijedno iskustvo koje pomaže da se određeni izlet ili višednevni boravak praktičnije, bolje ili ugodnije pripremi te se preveniraju moguće nepotrebne neugodnosti. Također, za duži boravak u gorsko-planinskim područjima potrebna je adekvatna

oprema, kao i infrastruktura na samom terenu koju planinari/turisti koriste. Planinarska infrastruktura koju čine objekti, staze, putokazi i slično u odgovornosti su planinarskih društava, te ih ona održavaju kako ne bi propala. Bez održavanja planinarskih objekata i staza planinarenje bi mogao postati jako neugodno, nemoguće ili čak opasno za sudionike. Obzirom da je planinarstvo organizirana djelatnost, njome u Hrvatskoj upravlja *Hrvatski planinarski savez* (HPS). HPS je krovna nacionalna planinarska udruga koja objedinjuje i usklađuje djelovanje planinarskih društava i klubova, regionalnih, županijskih i gradskih planinarskih saveza, stanica planinarskih vodiča te Hrvatske gorske službe spašavanja (HGSS).

PLANINARENJE I PLANINARSKA TURISTIČKA DESTINACIJA

Kao kod svake turističke destinacije tako i kod gorsko-planinskih područja, kako bi se ljudi mogli neometano i sigurno kretati i uživati u prostoru, potrebna je određena infrastruktura, ali i oprema te znanja i vještine samih sudionika.

U smislu planinarske destinacije, koja ima određene poveznice s klasičnim poimanjem turističke destinacije, najbližnji je pojam organizirane planinarske obilaznice. Planinarsku obilaznicu čine planinarska odredišta povezana u smislenu cjelinu, a za obilazak planinarsko društvo koje brine o obilaznici, simbolično „nagrađuje“ posjetitelje koji ispune zadane uvjete. Obilaznica može biti put, splet putova ili zbir istaknutih međusobno nepovezanih točaka s određenim uvjetima obilaska. Obilazak se potvrđuje otiscima žigova smještenih na kontrolnim točkama u

dnevnik, karton obilaznice ili fotografijama planinara pokraj prepoznatljivih obilježja kontrolne točke (Čaplar, 2011). Smisao planinarskih obilaznica je doživjeti ukupnost određenog specifičnog gorsko-planinskog prostora s pripadajućim atrakcijama. Obilaznice su često dodatno opremljene poučnim stazama, vidikovcima i ostalim manjim objektima, a nije rijetkost da su istaknute njima specifičnim putokazima koji ih razlikuju od uobičajenih planinarskih markacija. Prema nepisanom planinarskom pravilu, planinarske obilaznice su najbolji način upoznavanja gorsko-planinskih područja. Prva planinarska obilaznica u Hrvatskoj bila je Slavonska planinarska transverzala (danas: Slavonski planinarski put), otvorena 1957. godine. Do danas je u Hrvatskoj otvoreno više od stotinu planinarskih obilaznica (Čaplar, 2011). Vjerojatno, najatraktivnija obilaznica za planinare, a ujedno i turistički simbolično vrednovana, je Velebitski planinarski put, koji uzdužno povezuje Velebit te prolazi NP Sjeverni Velebit, PP Velebit i NP Paklenica.

Planinarska infrastruktura

Planinarsku infrastrukturu čine označeni planinarski putevi, planinarske obilaznice, planinarske kuće i drugi objekti uređeni za planinarske potrebe (razgledni stupovi, obilježja na vrhovima, nadstrešnice, spremišta opreme, manji mostovi i dr.) (Čaplar, 2012). Uz navedeno dio planinarske infrastrukture čine sjedišta i prostorije planinarskih udruga u gradovima ili selima izvan samih gorsko-planinskih područja, bez kojih bi bilo nezamislivo funkcioniranje planinarskih društava. U ovim prostorijama se organiziraju pripreme za planinarske pohode, druženja,

tečajevi i ostale edukacije koje pomažu u pripremi planinarskih aktivnosti. Važno je istaknuti da je sva planinarska infrastruktura koja se nalazi u prirodnim gorsko-planinskim uvjetima izrazito podložna propadanju zbog utjecaja vremenskih prilika i djelovanja vegetacije. Stoga je potrebno kontinuirano nadgledanje i održavanje infrastrukture, jer zapuštanjem priroda vrlo brzo „uzima stvar u svoje ruke“.

Planinarski put i oznake

Planinarski put je uzak pojas zemljišta uređen za kretanje u planini (Čaplar, 2012). Planinarski putovi vode i upućuju planinare gdje se kretati te vode od polazne točke do karakterističnih točaka kao što su planinarske kuće, domovi, skloništa, vrhovi, vidikovci i ostale atrakcije. Označavaju se putokazima i popratnim informacijama (prvenstveno vremenskim oznakama trajanja hodanja od točke do točke, brojem staze i težinom puta) kako bi prvenstveno bili što sigurniji. Planinarske oznake na planinarskim putovima zbirno nazivamo markacijama i imaju standardizirana obilježja (sl. 1., 2. i 3.). Oznake se u pravilu postavljaju po kamenju, stijenama i stablima, cijelom dužinom puta, u oba smjera (Čaplar, 2012). Kako bi se kretanje u gorsko-planinskim prostorima osiguralo u svim godišnjim dobima i vremenskim uvjetima važno je održavanje planinarskih markacija. Održavanje pripada nadležnom planinarskom društvu koje upravlja područjem.

Dodatni elementi planinarske infrastrukture su tradicionalni sandučići koji sadrže planinarske žigove i jastučice s tintom te upisne knjige. Najčešće se nalaze na planinskim vrhovima, kontrolnim točkama te u planinarskim domovima i skloništima kako

bi se uspjeh dolaska na cilj mogao ovjekovječiti.

Sl. 1. Markacija na kamenu

Sl. 2. Markacija na drvetu Izvor: HPS (2023a)

Sl. 3. Planinarski putokaz

Planinarski smještajni objekti

Smještajni objekti u gorsko-planinskim područjima omogućavaju odmor, okrepu, boravak i mogućnost spavanja nakon napornog uspona ili spusta, ali daju priliku i za uživanjem u dužem periodu boravka u planinama. U Hrvatskoj ih danas ima oko 160 (HPS, 2023b) te postoje tri kategorije (planinarski dom, planinarska kuća i planinarsko sklonište) koji se razlikuju jedni od drugih po pitanju godišnje otvorenosti, opremljenosti

i mogućoj usluzi. Na svakom planinarskom smještajnom objektu mora biti jasno vidljiv njegov naziv, nadmorska visina objekta i koje planinarsko društvo njime upravlja.

Planinarski dom

Planinarski domovi otvoreni su vikendom, blagdanima ili stalno te u pravilu pružaju mogućnost zaklona, odmora, prehrane i higijene (Čaplar, 2012). Njima kontinuirano upravljaju planinarska društva te se boravak u njima naplaćuje. To su također objekti koji su najčešće lakše pristupačni radi dovoza prehrambenih namirnica i drugih materijala.

Sl. 4. Velebit, planinarski dom Zavižan

Planinarska kuća

Planinarska kuća (u užem smislu) objekt je otvoren samo povremeno ili po dogovoru s upraviteljem (Čaplar, 2012). Ovakvi objekti su najčešće smješteni dublje ili više u planinama, teže su dostupni i slabije opremljeni po pitanju sanitarnih usluga i prehrane.

Sl. 5. Biokovo, planinarska kuća Ravlič Izvor: HPS (2023c)

Planinarsko sklonište

Planinarsko sklonište je nezaključan, stalno otvoren i neopskrbljen manji objekt u kojem se može prenoćiti bez prethodne najave (Čaplar, 2012). Bez obzira što je kod svih planinarskih objekata dio održavanja oslonjen na solidarnost korisnika kod planinarskih skloništa to je još više izraženo. Osnovna funkcija planinarskog skloništa je zaštita planinara od vanjskih uvjeta uz minimalan sadržaj samog objekta (npr. bez električne energije) koji služi za spavanje i nužnu prehranu (npr. štednjak na drva). Specifičnost ovakvih objekata

Sl. 6. Bijele stijene, planinarsko sklonište Miroslav Hirc

je bliži kontakt s prirodom i životom kakav se nekada živio u gorsko-planinskim prostorima. Za boravak u planinarskom skloništu je potrebno svu opremu nositi sa sobom.

SWOT analiza stanja planinarskog turizma u Hrvatskoj

Analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji (SWOT analiza) prikazuje opće stanje infrastrukture i organizacije planinarstva u Hrvatskoj iz perspektive vrednovanja planinarstva kao alternativnog i održivog vida turističke aktivnosti.

Tab. 1. SWOT analiza planinarstva u Hrvatskoj

SNAGE	SLABOSTI
Povoljan kontaktni položaj	Nepovoljna demografska obilježja gorsko-planinskih područja
Povoljna blaga klima	Manjkavost opće infrastrukturne opremljenosti gorsko-planinskih područja
Veći broj zakonom zaštićenih područja u različitim kategorijama zaštite	Manjak zainteresiranosti opće javnosti za planinarenje
Očuvanost rubnih dijelova gorsko-planinskog okoliša	Manjak interesa investitora za gorsko-planinska područja
Blizina urbanih i turističkih emitivnih područja	Propadanje i zapuštanje dijela planinarskih objekata
Postojanje osnovne planinarske infrastrukture	Nedostatak smještajnih kapaciteta
Organiziranost planinarskih udruga i saveza	Opasnost od mina na nekim područjima

nastavak Tab. 1. SWOT analiza planinarstva u Hrvatskoj

PRILIKE	PRIJETNJE
Bolje povezivanje dionika (planinarskih udruga, saveza, javnih ustanova za zaštitu prirode, turističkih zajednica...)	Klimatske promjene i ekstremne vremenske prilike
Iskorištavanje općeg trenda alternativnih ekološki prihvatljivih proizvoda i usluga	Onečišćenje okoliša
Mogućnosti održavanja visoke razine očuvanosti prostora razvojem specifičnih vidova ponude okolišno održivog planinarskog turizma	Međunarodne ilegalne migracije
Uključivanje lokalnog stanovništva u kreiranje i održavanje planinarsko-turističkih sadržaja	Konkurencija planinarski razvijenijih područja u blizini
Promotivna suradnja s urbanim i priobalnim turistički razvijenim područjima	Loša praksa u okolišno agresivnom korištenju prostora pri turističkom vrednovanju
Mogućnost projektnog korištenja EU fondova	Nezainteresiranost lokalnog stanovništva i investitora za razvoj gorsko-planinskih područja
Mogućnost međunarodne prekogranične suradnje u gorsko-planinskim područjima	Starenje demografske jezgre planinarskih društava i manjak interesa mladih dobnih skupina

SNAGE

- Povoljan kontaktni položaj hrvatskog gorsko-planinskog prostora vidljiv je već prvim pogledom na emitivnu turističku kartu Europe. Hrvatski Dinaridi nalaze se na kontaktnom prostoru alpske, panonske i mediteranske turističke regije. Suženje dinaridskog gorskog praga od davnina bilo je atraktivno za povezivanje Srednje Europe s Mediteranom te i danas turisti sezonski intenzivno koriste ovaj tranzitni pravac. Nažalost gorski prostor trenutno u hrvat-

skom turizmu ima više funkciju prepreke nego što je vrednovan kao atraktivno turističko područje. Povoljnost, ali ujedno i neiskorištenost turističkog položaja većine atraktivnih planinarskih odredišta u Hrvatskoj najbolje je vidljiva iz činjenice da se nalaze neposredno uz obalu (većinom na manje od dva sata vožnje automobilom). Bez obzira na stupanj razvijenosti turizma na nacionalnoj razini planine su nacionalni segment (bogatstvo) koji se tek otkriva ulazeći u „doba otkrivanja *outdoora*“ kao određeni vid „povratka korijenima“ (Altaras Penda, 2014).

- Povoljna blaga klima hrvatskih gorskih prostora posljedica je osnovnih čimbenika među kojima je potrebno istaknuti geografsku širinu, nadmorsku visinu i blizinu mora. U usporedbi s mnogo razvijenijim planinskim destinacijama obližnjih alpskih prostora, hrvatski dinarski prostor ima blaže i kraće zimsko nepovoljno razdoblje. Klimatska specifičnost dinarskog gorsko-planinskog prostora Hrvatske, koju je potrebno istaknuti, je i pojava jačih vjetrova (prvenstveno bure i juga) koji periodički na pojedinim lokacijama i smjerovima onemogućavaju uobičajene aktivnosti pa i uobičajeno planinarenje. Ipak, većinom su godine na mnogim lokacijama izražena vrlo povoljna klimatska obilježja te se gorsko-planinska područja mogu koristiti za različite planinarske, rekreativne i sportske aktivnosti. Navedeno bi moglo omogućiti razvoj alternativnih oblika turističke ponude koji bi produljili pred i post sezonu ljetnog odmora i poduprijeti napore u razvoju cjelogodišnjeg održivog turizma.
- Veći broj zakonom zaštićenih područja na području gorsko-planinskog hrvatskog prostora najbolje govori o izvornosti i

stupnju očuvanosti samog okoliša. Gledajući na površinu zakonom štićenog prostora velika većina nacionalnih parkova i parkova prirode u Hrvatskoj, upravo se nalazi u gorsko-planinskim područjima. Planinarenje u ovakvim prirodno atraktivnim područjima usko je vezano za motivaciju i satisfakciju koju dobivaju planinari/posjetitelji te se time nadopunjava ono što urbanom užurbanom stilu života nedostaje.

- Očuvanost gorsko-planinskog okoliša Hrvatske proizlazi prvenstveno iz njegove niske gustoće naseljenosti. Gorski prostori nisu nikada bili ozbiljno zahvaćeni širom industrijalizacijom te su ostali očuvani u visokom stupnju izvornosti sve do danas. Depopulacija i deagrarizacija ruralnih rubnih gorskih krajeva Hrvatske tijekom 20. stoljeća u tolikoj je mjeri do danas demografski ispraznila ova područja da se u mnogim krajevima može promatrati fosilizirani ruralni pejzaž. Pejzaž u kojem je često uočljiv fenomen „kao da je vrijeme stalo te priroda vraća svoje“ ima u istom trenutku nostalgična pozitivna motivacijska obilježja (kontrast s urbanim užurbanim ishodištima posjetitelja), ali i vrlo negativna socio-ekonomska obilježja za ostarjelo rezidentno stanovništvo kao i popratne poteškoće u pokretanju turističke valorizacije prostora.
- Blizina urbanih i turističkih emitivnih područja nedovoljno je iskorištena u turističkom aspektu razvoja planinarstva u Hrvatskoj. Unutar dva sata vožnje osobnim automobilom ili autobusom od bilo kojeg urbanog ili turističkog središta u Hrvatskoj može se naći barem nekoliko planinarski atraktivnih lokaliteta. Često je doći s jednog kraja većeg grada do drugog vremenski zahtjevnije nego doći do prvog

planinarskog odredišta. Ako promatramo planinarski turizam iz okolišno prihvatljivog i održivog aspekta nemasovnosti tada emitivni potencijal mogućih „planinara“, bez obzira radi li se o rezidentnom stanovništvu ili pak stranim turistima, nije upitan.

- Postojanje osnovne planinarske infrastrukture još je jedan od podupirućih čimbenika u potencijalnom širenju i razvoju planinarskog turizma u Hrvatskoj. Razvoj i održavanje materijalne infrastrukture kao što su planinarske staze, markacije, smještajni objekti, ali i nematerijalni sadržaji koji omogućavaju dostupnost informacija i pružaju širi spektar mogućnosti, uvijek se može kvantitativno i kvalitativno nadograđivati. Ipak, osnova planinarske infrastrukture na području gorsko-planinskih područja u Hrvatskoj je prisutna te pruža temelj za nadogradnju.
- Organiziranost planinarskih udruga i saveza u Hrvatskoj ima dugu i bogatu povijest te je dobro ustrojena. Hrvatski planinarski savez i pojedinačno planinarska društva broje respektabilan broj aktivnih članova i simpatizera koji zajedno predstavljaju bazu za prenošenje motivacije, znanja i vještina na nove generacije planinara.

SLABOSTI

- Nepovoljna demografska obilježja gorsko-planinskih područja u Hrvatskoj prvenstveno se očituju u niskoj gustoći naseljenosti i izraženoj ostarjelosti populacije. Navedena demografska obilježja su nepovoljna za razvoj lokalnog poduzetništva koje bi bilo potpora ruralnom turizmu i njegovoj mogućoj sinergiji s planinarskom ponudom. Stoga je za razliku od mnogih obližnjih predalpskih

i alpskih destinacija, koje su zadržale određenu razinu ruralne i gorske naseljenosti s potporom planinskom turizmu autohtonim proizvodima, manifestacijama i kulturom, u hrvatskim gorskim prostorima depopulacija je oslabila ili čak onemogućila razvoj autohtonog lokalnog i turistički prepoznatljivog poduzetništva.

- Manjkavost opće infrastrukturne opremljenosti gorsko-planinskih područja ponajprije se očituje u relativno lošoj prometnoj povezanosti za potrebe lokalnog kretanja unutar gorsko-planinskog prostora. U pravilu su kvalitetnije i suvremenije prometnice na ovom prostoru u funkciji povezivanja kontinentalnih nizinskih prostora i obale. Potrebno je primijetiti da, ako se izuzme cestovna povezanost, ostali dio prometne infrastrukture u funkciji planinarstva/turizma gotovo da ne postoji. Željeznička mreža je zastarjela i u lošem stanju, a specifična infrastrukturna, kao što su žičare i slični planinarsko-turistički objekti, gotovo da i ne postoji.
- Manjak zainteresiranosti opće javnosti za planinarenje u smislu domaćeg emitivnog tržišta posljedica je demografske koncentracije u urbanim i obalnim područjima koja su industrijalizacijom i razvojem kupališnog turizma izgubila kontakt s ruralnim gorsko-planinskim prostorima. U usporedbi sa susjednim državama (npr. Slovenija) može se zaključiti da Hrvatska nije „*outdoor* nacija“ (Đurin, 2022).
- Manjak interesa investitora za gorsko-planinska područja posljedica je desetljeća strategije razvoja turizma na obali, koji je intenzivno orijentiran na sezonski masovni kupališni turizam. Veći smještajni objekti hotelskog karaktera koji su u nekom trenutku i postojali u gorsko-planinskim prostorima danas nisu u funkciji, a zainteresiranost

turističkih tvrtki za ulaganje u gorsko-planinski turizam trenutno nije vidljiva.

- Propadanje i zapuštanje dijela planinarskih objekata tijekom i nakon Domovinskog rata, problemi s vlasničkom strukturom i manjkom interesa potencijalnih gostiju, doveli su do propadanja pojedinih objekata koju su smješteni na atraktivnim lokacijama i čekaju svoju obnovu.
- Nedostatak smještajnih kapaciteta za razvoj gorsko-planinskog turizma vidljiv je prvenstveno u smislu nedostatka ležajeva s kategoriziranim standardom i višom dodanom vrijednošću koja bi bila motivator za posjete suvremenih gostiju. Ovakvi objekti bi bili dobra potpora za aktivaciju gorsko-planinskih područja i u smislu planinarskih aktivnosti.
- Opasnost od mina zaostalih iz Domovinskog rata na pojedinim izdvojenim gorsko-planinskim područjima također je potrebno spomenuti kao trajno upozorenje i zadatak za otklanjanje ove ugroze kako bi se nesmetano moglo u budućnosti uživati u prirodnim atrakcijama i relaksaciji koje nude gorsko-planinski prostori.

PRILIKE

- Bolje povezivanje dionika koji mogu prepoznati svoje interese djelovanja koji se djelomično ili u potpunosti mogu preklapati s promicanjem planinarskog turizma. Među navedenim dionicima prvenstveno su planinarske udruge odnosno društva i Hrvatski planinarski savez. Povezivanjem javnih ustanova za zaštitu prirode, turističkih zajednica, jedinica lokalne samouprave, lokalnih akcijskih grupa, obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i ostalih zainteresiranih, sigurno

je moguće pronaći zajednički interes u održivom i lokalno oslonjenom turističkom proizvodu koji bi bio ostvaren u izvornom gorsko-planinskom ambijentu.

- Moguće je iskorištavanje općeg trenda interesa za alternativnim ekološki prihvatljivim proizvodima i uslugama, koji je prvenstveno prisutan među urbanom populacijom, koja je primarna veća ciljana skupina budućih gostiju gorsko-planinskih područja.
- Visoka razina očuvanosti prostora gorsko-planinskih područja u Hrvatskoj pruža izvrsnu bazu za daljnji razvoj specifičnih vidova ponude okolišno održivog planinarskog turizma, a posebice je navedeno moguće ako se povežu javne ustanove za zaštitu prirode, planinarska društva i turističke zajednice.
- Uključivanje lokalnog stanovništva, udruga i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava te obrtnika u kreiranje i održavanje planinarsko-turističkih sadržaja, kao što mogu biti određeni specifični objekti (etno kuće, prezentacijski centri, kušaonice, edukativni punktovi, vidikovci...), tematske staze, sajmovi, igre u prirodnom ambijentu..., mogu biti dobar privlačni čimbenik za dolazak gostiju u gorsko-planinske prostore.
- Promotivna suradnja planinarskih društava i javnih ustanova za zaštitu prirode s urbanim i priobalnim turistički razvijenim područjima pruža mogućnost informiranja gostiju koji bi mogli nadopuniti kupališni tjedan s predahom u svježijem gorsko-planinskom prostoru.
- Mogućnost projektnog korištenja fondova Europske unije za ciljane aktivnosti koje će iza sebe pustiti određenu infrastrukturu kao što su edukativne ili interpretacijske centre u obliku trajnih objekata ili pak oblikovanje tematskih staza, vidikovaca, izložba na otvorenom i slično.

- S obzirom da su mnoga gorsko-planinska područja rubno smještena te graniče sa sličnim atraktivnim područjima u susjednim državama moguće je uključivanje ovih marginalnih pograničnih gorsko-planinskih područja bogate geobaštine kroz apliciranje na projektne linije za prekograničnu suradnju Europske unije (Grofelnik, 2021).

PRIJETNJE

- Klimatske promjene uzrokuju s jedne strane izrazito vidljive pojave sve češćih vremenskih ekstrema, a s druge strane i puno sporije promjene klimatskih obilježja koja utječu na autohtonu vegetaciju, širenje domaćih, ali i pojavu novih alohtonih biljnih vrsta koje su prilagođenije izmijenjenim obilježjima okoliša. Potrebno je u ovom kontekstu izdvojiti pojave dužih sušnih razdoblja koja su vrlo velika prijetnja za pojavu šumskih požara.
- Onečišćenje okoliša u gorsko-planinskim područjima Hrvatske prvenstveno je pod utjecajem globalnih promjena u atmosferi i kiselih kiša koje utječu na sušenje crnogorične vegetacije i zakiseljavanje tla.
- Međunarodne ilegalne migracije zahvaćaju hrvatska gorsko-planinska područja jer su upravo ovi prostori najuži teritorij na prijelazu između susjedne Bosne i Hercegovine i Slovenije, s konačnim odredištem ilegalnih migranata u nekim još zapadnijim državama kao što je, primjerice, Njemačka. Ilegalne migracije predstavljaju određenu direktnu prijetnju za sigurnost samih planinara/turista kao i za imovinu odnosno planinarsku infrastrukturu koja je često nakon korištenja od strane migranata uništena. Činjenica da u istom prostoru gdje se kreću turisti, koji se žele odmoriti i opustiti, migriraju osobe sa sasvim drugim motivima stvara određenu nelagodu/rizik od neplaniranih susreta u nekontroliranim okolnostima.
- Konkurencija planinarski razvijenijih turističkih područja u blizini određena je prijetnja za razvoj planinarskog turizma na području gorsko-planinskih hrvatskih prostora. Najbliži i ujedno vrlo razvijen prostora planinarskog turizma s izraženom tradicijom je svakako susjedna Slovenija. Uz Sloveniju i korak dalje s razvijenom ponudom zimskog, ali i ljetnog planinarskog turizma su Austrija i Italija, dok su u sličnoj ili nešto lošijoj situaciji destinacije u susjednoj Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.
- Loša praksa u okolišno i kulturno agresivnom korištenju prostora pri turističkom vrednovanju na primjerima s hrvatske obale mogla bi biti prijetnja transformaciji gorsko-planinskih prostora, prvenstveno u neprikladnoj gradnji vikend objekata i nekretničkom biznisu.
- Nezainteresiranost lokalnog stanovništva i investitora za razvoj gorsko-planinskih područja očituje se već desetljećima kroz procese napuštanja tradicionalnih djelatnosti (koje prostor čine posebnim) i iseljavanja stanovništva u urbane i obalne prostore. Na taj način prostor gubi demografsku vitalnost i potencijal za demografsku i gospodarsku revitalizaciju.
- Starenje i odumiranje demografske jezgre planinarskih društava i manjak interesa mlađih dobnih skupina za planinarenjem i boravkom u izvorno prirodnom prostoru stvara nedostatak novih i mlađih članova koji su potrebni za održivo upravljanje planinarskim društvima i infrastrukturom koja je pod njihovom upravom.

ZAKLJUČAK

Turizam današnjeg doba je živ te se neprestano mijenja i razvija. Što je raznovrsnija ponuda neke destinacije i njenih susjednih područja to je veća vjerojatnost za uspjeh u ovom dinamičnom gospodarskom okruženju. Potencijal komplementarnosti primorskih, urbanih i gorsko-planinskih područja u smislu nadopunjavanja i obogaćivanja turističke ponude na području Hrvatske nije nikakva novost, ali još uvijek predstavlja velik i gotovo neiskorišten potencijal. Hrvatski gorsko-planinski prostor ima visoki turistički potencijal ne samo zbog svoje očuvanosti i atraktivnosti već i zbog okolnih turističkih receptivnih i emitivnih područja. Suvremena strateška usmjerenost na razvoj okolišno održivog turizma s niskim otiskom u prostoru, a istovremeno s visokim pozitivnim razvojnim vrijednostima za lokalnu zajednicu, ide na ruku razvoju različitih alternativnih oblika turizma, među kojima se može prepoznati i planinarski turizam. S obzirom na očuvanost izvornog okoliša gorsko-planinskih prostora Hrvatske, kao jednog od osnovnih resursa na kojem je utemeljen između ostalog i turizam te budućnost lokalne zajednice, ukupni održivi razvoj trebao bi biti temeljna odrednica obzirnog razvoja svih, a posebice gorsko-planinskih prostora u sadašnjosti i budućnosti (Grofelnik, 2019).

Planinarski turizam nudi savršeni odmak od uobičajene turističke ponude masovnog konsumerističkog turizma. Ponuda utabanih planinarskih staza, koje vode na čarobna putovanja, svako drugačije od drugog, daje priliku posjetiteljima vidjeti nešto što se ne vidi svaki dan i pružiti osobi priliku da se napuni pozitivom. Hrvatske planine i njihov potencijal čekaju, a slijedeći korak je osmisliti projekte, educirati dionike i proširiti dobar glas te se spremite za neke nove (avan)turiste.

Literatura i izvori

Altaras Penda I., 2014: Planinarstvo i njegov doprinos hrvatskom turizmu, *Acta Turistica* 8, 95-117.

Beedie, P., Hudson, S., 2003: Emergence of mountain-based adventure tourism, *Annals of Tourism Research* 30 (3), 625-643.

Čaplar, A., 2011: *Planinarski vodič po Hrvatskoj*, Mozaik knjiga, Zagreb.

Čaplar, A., 2012: *Planinarski udžbenik*, Hrvatski planinarski savez, Zagreb.

Đurin, S., 2022: "Highlander Adventure of a Lifetime" Avantura u vremenu komodifikacije outdoor aktivnosti. *Etnološka tribina, Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva* 52 (45), 177-190.

Grofelnik, H., 2019: Je li održivi razvoj turizma ostvariv? *Geografski horizont* 65 (1), 21-34.

Grofelnik, H., 2021: Geoheritage and tourism—opportunities for growth, *Tourism in Southern and Eastern Europe 2021*, 6, 329-342.

Hrvatsko planinarsko društvo, 2023a: 100 godina planinarske markacije, <https://www.hps.hr/vijesti/14185/100-godina-planinarske-markacije/> (14.09.2023.).

Hrvatski planinarski savez, 2023b: Informacije o statusu i upravljanju planinarskom infrastrukturom, <https://www.hps.hr/files/data/11/Prezentacija%20Planinarski%20objekti.pdf> (14.09.2023.).

Hrvatski planinarski savez, 2023c: Planinarska kuća Slobodan Ravlić, <https://www.hps.hr/info/planinarske-kuce/planinarska-kuca-slobodan-ravlic/> (14.09.2023.)

Krpina, V., 2015: Analysis of the relation between visitors and protected natural areas in the Zadar County, *Šumarski list* 139(11-12), 535-551.

Newsome, D., Moore, S. A., Dowling, R. K., 2012: *Natural area tourism: Ecology, impacts and management*, Multilingual Matters, Bristol.

Pomfret, G., 2006: Mountaineering adventure tourists: a conceptual framework for research, *Tourism Management* 27 (1), 113-123.

PRIMLJENO: 18. 9. 2023.

PRIHVACENO: 23. 2. 2024.

BARBARA DROZDEK

studentica Fakultet za menadžment u turizmu ugostiteljstvu, Opatija

Doc. dr. sc. HRVOJE GROFELNIK

Sveučilište u rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu ugostiteljstvu, Opatija, e-mail: hvoje.grofelnik@fthm.hr